

7.sz.tábla folytatása

	visszaeső	különös visszaeső	többszörös visszaeső
61 - 100	2	3	4
101 - 180	3	-	1
180 felett	-	-	-
<u>forint összeg:</u>			
1.000 vagy kevesebb	-	-	-
1.001 - 2.000 között	-	-	-
2.001 - 3.000 között	1	-	1
3.001 - 5.000 között	3	-	1
5.001 - 10.000 között	3	2	1
10.001 - 50.000 között	-	1	4
50.000 felett	-	-	-
e./ <u>önállóan alkalmazott mellékbüntetés vagy intézkedés /6 fő/ munkaterápiás intézeti kezelés</u>	1	2	3
f./ <u>mellékbüntetések: szabadságvesztés büntetés mellett történt, ezek közügyektől való eltiltás, illetőleg szigorított őrizet és kényszergyógyítás voltak.</u>			

MTA Magyar Kriminológiai Társaság
Viktimológiai Szekció

Dr. Christoph Mayerhofer /főosztályvezető-helyettes,
Igazságügyi Minisztérium, Ausztria/

THE LEGAL SITUATION OF VICTIMS OF CRIME IN AUSTRIA

/A bűncselekmény sértettjeinek jogi helyzete Ausztriában/

/A Viktimológiai Szekció 1989. június 1-jén tartott vitaülésén elhangzott angol nyelvű előadás rövidített fordítása/

Az Európában uralkodó jogrendszerekben a bűncselekmény sértettjének joga van a büntető eljárásba beavatkozni azzal a céllal, hogy - ezen eljárás keretén belül - olyan ítéletet hozzanak, amely kötelezi a támadót a polgári törvénykönyv szabályai szerinti károk megtérítésére is. Ez az ún. "adhéziós eljárás" azonban meghosszabbítja azt a büntető eljárást, amelybe a sértett mint "perbe beavatkozó" lépett, ezért az ilyen késedelmek elkerülése végett gyakori, hogy a bíróság nem dönt a kártérítés kérdésében. A büntető eljárásba való bekapcsolódás azonban azzal az előnnyel jár, hogy a sértett folyamatosan tájékozódik az ügy fejleményeiről. Csak ez teszi lehetővé, hogy a sértett bármit is megtudjon az elkövető sorsáról, különösen ami az elkövető megbüntetését, vagy a büntetés mellőzését illeti. A büntető eljárásba való beavatkozás az egyetlen eszköz arra, hogy a sértett folyamatosan az ügyész rendelkezésére bocsáthassa a szükséges bizonyítékokat, amikor úgy látja, hogy a per más-ként téves irányba haladna.

Az NSZK-beli jogrendszerrel eléggé eltérően Ausztriában a polgári jog kötött a büntetőjogi ítélethez /az Osztrák Büntető Perrendtartás 268. szakasza/, de csak olyan mértékben, amennyire azt a büntető ítéletben foglalt tények megalapozzák. Ez a szabály jelentős mértékben megkönnyíti a polgári pert, ugyanis az ítéletben csak a kár-

összeg szerepel és nincs szó a per témáját adó alapkeresetről. A polgári pert anyagi követelés miatt indító olyan sértett tehát, aki a korábbi büntető eljárásba is bekapcsolódott, a per elvesztésének minden kockázatát kivédte. Mindemellett a polgári bíró nincs kötve a büntetőbíró által hozott ítélet jogi értékeléséhez, így pl. abban a helyzetben van, hogy teljesen eltérően állapítsa meg és vizsgálja felül a gondatlan bűnösség kérdését. Ez csak a tények megállapítása, amely visszavonhatatlan a büntető eljárás befejezése után, amely ex officio eljárás azzal a súlyos kötelezettséggel, hogy megtalálja a teljes igazságot és csakis az igazságot. Elmondhatjuk, hogy ez a szabály egyértelműen a sértett érdekeit szolgálja.

Ezen kívül a sértettnek - aki ha egyszer bekapcsolódott a büntető eljárásba, "beavatkozónak" tekintendő - joga van az eljárás folytatására azokban az esetekben, amelyekben az ügyész elejtette a vádat.

1977-ben módosították az Osztrák Büntető Eljárás Törvényt annak érdekében, hogy a beavatkozó eljárási pozícióját tovább javítsák. A Büntető Perrendtartás 48/A szakaszának rendelkezése szerint az ügyész köteles a károsult személyt - kívánságára - tájékoztatni a vád elejtését indokoló körülményekről, tényekről, abba a helyzetbe hozva ezáltal a sértettet, hogy mérlegelni legyen képes az eljárás folytatásának esélyeit. Ezen túlmenően a beavatkozót a büntetőbírósg döntésével szembeni fellebbezés jogával is felruházták, és a polgári per indításának lehetőségét biztosították számára a büntető igazságszolgáltatásnak az adhéziós eljárás polgári jogi igényre való kiterjesztése helyett.

De: még ha minden a keresetben előadott igénye vonatkozásában sikert arat is a beavatkozó, előfordulhat, hogy csak egy olyan papírt tart a kezében, amelyen az állam néhány hivatalos pecsétje van, de még sincs meg a tényleges lehetősége arra, hogy akár egyetlen schillinghez is hozzájusson a támadótól, ha az rossz szociális körülmények között él. Ezért sajnos az a helyzet,

hogy a beavatkozási ügyek egyharmadában - ahol a sértettnek valóban megítélték a kártérítést - nincs lehetőség az okozott kár ellenértékének tényleges behajtására.

Tudomásom szerint Svájcön kívül egyetlen országnak sem sikerült olyan munkalehetőséget teremtenie a büntetőintézeteken belül, amelyek nyeresége - a börtönbüntetés letöltésével járó költségek levonása után - elegendő lenne arra, hogy az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt megtérítse az általa okozott károkat.

Ez azt sugallja számomra, hogy az elkövető büntetéstől való félelmét használjuk fel a kártérítés kieszközlésére. Mindaddig elsősorban az "aktív megbánást" tekintették a büntethetőség alóli mentesülés okának. E szabály szerint az elkövető büntetlen marad, ha teljes kártérítést nyújt, vagy ha a kárt szenvedett személlyel olyan egyezséget köt, amely magában foglalja a fizetés időtartamát és a károk összegét, feltéve, ha az elkövető mindezt időben és saját akaratából teszi, vagyis mielőtt a hatóságok tudomást szereztek volna. Természetesen az elkövetőnek teljesítenie kell a megállapodásban foglaltakat. Az osztrák bíróságok esetjoga az utóbbi időben a "kényszerből mentesség" jogi terminológiáját alkalmazza, amely szélesebben értelmezhető, mint a bűncselekmény elkövetésétől való elállással kapcsolatban használt "önkéntesség" fogalma.

Jóllehet az NSZK például nem fogadja el az "aktív megbánás" jogi fogalmát, az osztrák törvényhozás már 1853 óta alkalmazza, és az ország bíróságai gyakran felhasználják az esetjogban, a döntések gazdag tárházának tanúsága alapján.

Ezen jogi intézmény alkalmazásának előfeltétele, hogy az elkövető szabad akaratából és időben térítse meg a kárt, vagyis mielőtt az ügyesség tudomást szerez a vétségről, azaz a tettről és az elkövetőről. A jog fejlődése azt eredményezte, hogy időben történő kártérítésnek számít az, ha az elkövető a vádemeléssel egyidőben letétbe helyezi a lopott dolgot a rendőrségen, vagy ha magánál tartja ugyan a zsákmányt, de kész arra, hogy azt a sértettnek átadja. Korábban a

"kényszertől mentesség" és az "önkéntesség" /az utóbbi a bűncselekménytől való elállásnál/ kifejezéseket hasonlóan értelmezték, bár különbség van köztük. A bűncselekmény elkövetése alatt elfogott elkövető sem önként, sem erőszaktól mentesen nem cselekedhetik, mivel a hatóságok erőszakkal is elvehetik az elkövetőtől a zsákmányt. Bár vannak olyan esetek, amikor a tettesnek még sikerül biztosságba helyezni a rabolt holmit /pl. a cselekmény helyszínén elrejtteni/, azonban később nem sikerül észrevétlennek maradnia és a tett elkövetése után eltűnnie. Az ilyen ügyekben úgy döntenek a bíróságok, hogy a zsákmány átadása ugyan nélkülözte az önkéntességet, de az elkövető "fizikai" kényszerítése nélkül történt meg. Ami a kártérítéseket illeti, olyan megoldást kell találni, hogy az egyezségben felsorolják a károk teljes számszerű összegét, valamint a visszafizetés feltételeit, még ha meg is állapodnak részletfizetések nyújtásáról. A megállapodást be kell tartani és az elkövető viseli a vele járó kockázatot. Ez annyit jelent, hogy a megállapodás kapcsán felmerülő bármilyen hiba érvényteleníti a büntetés alóli felmentést, még az elkövető vétkességének hiányában és köteleességszegés hiánya esetén is.

A kisebb ügyek büntetéstől való általános mentessége /BTK. 42. szakasz/ jelentősen kiszélesedett, mivel 1988. március 1. óta az olyan eseteket is magában foglalja, ahol az elkövető kártérítést, kárpótlást nyújt, vagy más módon igyekszik a feljelentett cselekmény káros következményeinek kiegyenlítésére /sértett-orientált megközelítés/. A régi törvénytől eltérően a büntetés alóli ilyen mentességet nemcsak a bíróság biztosítja, hanem most az ügyész is megszüntetheti az eljárást, vagy felfüggesztheti annak lefolytatását. Az 1989. január 1-jén hatályba lépett új fiatalokról szóló Büntető Törvénykönyv ismét tágitja ezen lehetőségek körét.

Ha a kártérítésre a megállapított határidőn belül nem kerül sor, de az elkövető még az első fokú bíróság ítélete előtt ezt pótolja, akkor a tényt enyhítő körülményként kell számításba ven-

ni a büntetés kiszabásánál a BTK. 34. szakasza szerint. A BTK 43. szakasza alapján ilyenkor mód nyílik feltételes elítélésre is. Továbbá ilyen feltételes elítélés esetén a bíróság elrendelheti, hogy a kártérítésre a próbaidő alatt az elítélt legjobb képességei szerint kerüljön sor. Ha a kártérítésre nem az első fokú bíróság döntése után kerül sor, akkor az Osztrák Büntető Perrendtartás 410. szakasza lehetővé teszi a büntetés enyhítését. A gyakorlatban ez a büntetés végrehajtásának felfüggesztését eredményezi /feltételes szabadságvesztés/, vagy az Osztrák Büntető Eljárási Törvénynek megfelelően a szövetségi elnök kegyelmet gyakorol.

Ezen túlmenően a károk megtérítése alapot nyújthat az Osztrák Büntető Eljárási Törvény 409/A szakasza szerinti pénzbüntetés felfüggesztésére és a részletek fizetésének egy évvel történő meghosszabbítására. Ha a sértettet kártalanították és a börtönbüntetés nem hosszabb egy évnél, végrehajtását szintén fel lehet függeszteni, maximum 1 évre.

Az Osztrák Media Törvény választotta a legradikálisabb megoldást, vagyis a sértett kártalanításának kötelezettségét a büntetés helyett. A korábbi jogi szabályozás szerint egy nyomdai kiadvány felelős szerkesztője büntetőjogi felelősséggel tartozott, mint gondatlan elkövető, ha a cikk igazi szerzője nem volt azonosítható, az ún. szerkesztőségi titoktartás miatt. Az ilyen "börtön-szerkesztők" - akik azért kapták a fizetést, mert állandó bűnbakok voltak -, ismételt büntetésének megakadályozása érdekében megszüntették a büntető szankciót és helyette kötelezték a kiadót az okozott károk megtérítésére, beleértve az eszmei károkat is, pénzbeli kárpótlására, amelyet egy összegben maximáltak. Ez olyan követelés, amely kizárólag a polgári jogok és követelések körébe tartozik, de büntető bíróságtól kell kérni vagy az eljárás keretében, vagy külön.

A "büntetés kapcsán történő kártalanítás" előbb említett példája kétségtelenül elfogadható az olyan inzultusoknál, melyek akkor forognak kockán, amikor a media law ellen lépnek fel, de

aligha terjeszthető ki a büntetőjog minden területére. A büntető eljárást megelőző békéltető eljárás, amely magánvádas ügyekben lehetséges becsületsértés esetén, Ausztriában nem vált be. De esetleg érdemes lenne megkísérlni kisebb ügyeknél a támadó és a perbe beavatkozó között egy előzetes békéltető eljárás beiktatását, ex officio, pl. az összes vétség esetén, amely a kerületi bíróságok hatáskörébe tartozik. A békéltetés ilyenfajta kísérletének sikere megszüntethetné a vétség büntethetőségét. De fontos, hogy az elkövető /ő maga vagy megbízottja/ tegye meg az első lépést a békéltetés felé. A bűnözés növekedése és ezzel párhuzamosan a felderítés csökkenő hányada, és a politikai színezetű nyilvános zaklatások egyre növekvő aránya miatt - ami mind a biztonsági hatóságok, mind az igazságszolgáltatás hatékonyságát érinti - egyre gyakrabban vezet arra a megfontolásra, hogy vajon az államnak kell-e a bűncselekmény sértettje számára kártérítést nyújtania.

A legtöbb nyugati jogrendszer hajlandóságot mutat az ilyen megfogalmazásra.

Ausztriában ezt a témát alapvetően a Bűncselekmények Sértettjeinek Kártalanítása c. 1972. VI.2-i szövetségi törvény szabályozza, amelyet 1973-ban és 1977-ben módosítottak. E jogszabály alapján az állam segílyt folyósít, ha a bizonyítékok szerint a kérelmező testi sérülést vagy más egészségkárosodást szenvedett, olyan szándékosan elkövetett bűncselekmény következtében, amely hat hónapot meghaladó szabadságvesztéssel büntethető, ill. e szerint a törvény szerint segítségre jogosult, mint az áldozat egyetlen életbenmaradt hozzátartozója.

Az állam által felajánlott segítség magában foglalja a keresetkiesést, vagy a tartás elvesztésének kompenzálását, az orvosi gondoskodás nyújtását /pl. gyógyszer vagy orvosi kezelés/, más olyan eszköz biztosítását, mint az egészségügyi, szakmai és társadalmi rehabilitáció, testi fogyatékoság esetén további összeg folyósítását és a temetési költségek miatti kártalanítást.

Ezen kívül az Osztrák Büntető Eljárási Tör-

vény 373/A szakaszát kell megemlíteni, amely szabályozza, hogy a kormány a törvényben meghatározott bizonyos körülmények között a bűncselekmény áldozata vagy az örökös részére előleg fizetését biztosíthatja.

1988. március 1. óta, amikor a büntetőjog módosítására vonatkozó 1987-es törvény Ausztriában életbe lépett, további rendelkezés biztosítja az áldozat kártalanítását. Amennyiben az elkövető törvényellenesen jutott a haszonhoz, az osztrák BTK 20/A szakaszának értelmében azt a bíróság elkobozza és - bár a kártérítést már megítélték, de még nem fizették ki - az OBP.373/B szakasza szerint a sértett az elkobzott pénzösszegegen túl is jogosult kártalanítás követelésére.

Más utat követtek az Osztrák Büntető Perrendtartás 373/A szakaszának 1987-es bevezetésével. Ez a szabály gondoskodik arról, hogy az állam átmeneti kártérítést nyújtson a bűncselekmény sértettje számára az alatt az idő alatt, amíg az elkövetőt akadályozza a börtönbüntetés vagy egy pénzbüntetés fizetése. E rendelkezés alkalmazása feltételezi többek között, hogy a bűncselekmény sértettje számára a bíróság kártalanítást ítél meg, mint pl. a korábban említett adhéziós eljárásban. Az államnak joga van visszakövetelni a kifizetett pénzösszeget az elkövetőtől, ha szabadságvesztés büntetését letöltötte. Továbbá a kártérítési összeg megfizetése alapot nyújthat a büntetés végrehajtásának elhalasztására.

Azokban az esetekben, ahol az előzetes le tartóztatás elkerülésére letett óvadék elévül a gyanúsított eltünése következtében, az OBP 191. szakaszának 3. bekezdése kiköti, hogy az elkövetőt ezen összeg erejéig úgy kell tekinteni, mint aki kártalanítást fizetett.

1988. március 1. óta a büntető eljárásokba bevont hatóságok /a rendőrség is/ kötelesek figyelembe venni az áldozatok érdekeit, különösen a magánéletükkel kapcsolatban /pl. nem közölnek személyes adatokat, fotókat, stb., vagy növelik a nyilvánosság kizárásának lehetőségét a tárgyalásról/ és tájékoztatniok kell a sértetteket jo-

gaikról.

A társadalmi béke helyreállítása a büntetőjog legjelentősebb feladata. Az ilyen rendteremtés különösen a sértett és az elkövető közötti békéltetéssel érhető el. Ez a kibékítés csökkenti a bűnözéssel kapcsolatos azt a félelmet is, mely különösen károsan hat az élet minőségére a szabadidő eltöltésének szférájában. A károk megtérítése vagy az arra irányuló jószándék a kibékülés materiális alapja.

Végül figyelembe kell vennünk, hogy a pénz kifizetése nem mindig a helyes orvoslása az áldozat segítségének. Egy bántalmazott nő elsődlegesen magának és gyermekének kér védelmet. Pszichológiai károk az emberek közötti kapcsolatok folyamatos ápolása útján nyernek helyreállítást. Számos magánszervezet már felismerte ezt az igényt, de hatékonyságukhoz az állam további támogatása szükséges.

Ausztriában néhány többé-kevésbé kazuisztikus bűncselekmény elemeinek összevonását tervezzük a szexuális bűncselekmények körében, annak érdekében, hogy az eljárásban elkerüljük a támadást szenvedett nő ismételt kikérdezését a cselekmény intim részleteiről. Nincsenek alapos okok a BTK 201. szakaszában foglalt nemi erőszak /vagyis az ellenállásának megtörése a védekezésre képtelenségig/ és a BTK 202. szakasza szerinti nemi kapcsolatra való kényszerítés közti különbségtételre /ez utóbbi esetben a nő akarata és ellenállása oly mértékben gyengül, hogy megadja magát az erőszaknak/. Azonban figyelembe lehetne venni a jogellenes magatartás eltérő súlyosságát, ha a bíróságok számára megfelelő szankciókeret áll rendelkezésre. Ugyanez vonatkozik arra, hogy a Btk 203. és 204. szakasza szerinti fajtalanzkodást vajon kényszerrel vagy erőszakkal követik-e el. Mindkettő olyan bűncselekmény, ahol az elkövető szándéka nem a közösülésre irányul, hanem más törvényellenes nemi kapcsolatra. A tervezett reformnak az a további célja, hogy megszüntesse a különbséget a házasságon belüli és kívüli nemi erőszak között. 1987-ben a nők szervezeteinek olyan újabb kérései találtak támoga-

tásra, hogy a nemi erőszak sértettjeinek, ha tanúként szólítják, legyen meg a joga a nyilvánosság kizárását kérni a tárgyalásról, továbbá rendelkezésére álljon egy olyan személy, akiben bíz a bírósági vizsgálat elején. Az új jogszabály azt is biztosítani fogja, hogy bárki, aki nemi erőszak sértettjévé vált, megtagadhatja a választ, akár kifejezetten a személyére vonatkozó, akár a bűncselekmény részleteit érintő kérdésekre, melyeket az említett személy a tárgyalás elfogadhatatlan témájának tart.

A házasságon belüli nemi erőszak eddig a kényszerítés vétségének számított, ami legfeljebb 3 évig terjedő börtönnel volt büntethető. A jövőben ez a cselekedet ugyanolyan szankció alá fog esni, mint bármely más, idegen sérelmére elkövetett erőszakos közösülés és 20 évig terjedő börtönbüntetést vonhat maga után.

A kérdéses törvényjavaslat megfogalmazását megelőzően elkezdtük az olyan bűnesetek felkutatását, amelyek a mai napig úgy szerepeltek az osztrák bíróságok előtt, mint kényszerítés vétség vagy testi sértés. Idéznék néhány példát ezen kutatás eredményeiből:

A. úr erősen ittas állapotban vidéki házában szénapadlásán egy kötéllel kezét hátrakötözve kikötötte a feleségét. Azután erőszakkal és fenyegetéssel arra kényszerítette, hogy közösüljön vele.

A sértett feleség megtagadta a tanúvallomást a tárgyaláson. Ennek következtében a bíróság, amikor megállapította a büntetést, a férj vallomását és a feleség megbocsátását enyhítő körülménynek tekintette. Kényszerítésben és a személyes szabadság korlátozásában találták bűnösnek és a bíróság négy hónap felfüggesztett börtönrre ítélte a vádlottat.

B. urat bűnösnek találták kényszerítés elkövetésében és felfüggesztett pénzbüntetést alkalmaztak vele szemben, abból a megfontolásból, hogy kibékült a feleségével /aki időközben elvált tőle/ és az megbocsátott neki. Felesége az édesanyjával folytatott megbeszélés szerint először tartózkodott attól, hogy vádat emeljenek a férje el-

len erőszakos közöselés miatt. Csak néhány nappal azután közölte ezt a tényt a rendőrséggel, hogy egy újabb ok támadt a hatóságokhoz fordulni, mivel a férje megtagadta tőle azt a jogát, hogy a közös lakásba belépjen, így már volt alapja arra, hogy rendőrségi beavatkozást kérjen.

C. úr három hónap felfüggesztett börtönbüntetést kapott erőszak és könnyű testi sértés miatt. Erősen alkoholos állapotban követte el a bűncselekményt, különösen brutális és a feleségére nézve megalázó módon.

D. urat pénzbírsággal büntették kényszerítés kísérlete és testi sértés miatt. Tipikusan felbomlott házasság volt, amit a férj alkoholizmusa és a függőben lévő válóper okozott. A vádlott határozottan azzal védekezett, hogy ő, a férj követelheti házastársi jogait még erőszakos eszközökkel is.

Egy másik esetben /E. úrnál/ a büntettet 9 nappal azután követték el, hogy a válóperes határozatot meghozták, ami azonban nem volt még jogerős.

Húsz, általunk ismert büntetendő esetből összesen 13 végződött bíróság által hozott büntető ítélettel, közülük négyben bírságot szabtak ki, egyet felfüggesztve, a 9 börtönbüntetésből 6 esetben próbaidőt biztosítottak. Végrehajtandó szabadságvesztés büntetést főleg azokban az esetekben szabtak ki, ahol ismételt elkövetésről volt szó, és ahol - részben - az elkövető ugyanazért a cselekményért már korábban is volt büntetve.

Abból a három ügyből, melyben a vádlottat felmentették a kényszerítés vádja alól, egyikben a férjet a feleségének okozott súlyos testi sértés miatt mondták ki bűnösnek. Egy ügyben a büntető eljárás lefolytatását más államnak engedték át. Két pert még nem fejeztek be vizsgálatunk idején.

Mindössze két ügyben vádolták az elkövetőt csak kényszerítés vétsége miatt. A többi vád testi sértésen vagy veszedelmes fenyegetésen is ala-

pult.

Ha a vizsgálatban szereplő különféle esetek társadalmi hátterét megnézzük, megállapíthatjuk, hogy azok legalább 60 %-ában vagy éppen folyamatban volt a válóper, vagy az egyik fél már éppen jelezte szándékát. Ez a tény biztosan alapvető szerepet játszott a cselekményben. A kutatás szerint a bűnös magatartás alapjául gyakran azok a széttört házasságok szolgáltak, amelyek részben amiatt bomlottak fel, mert a később büntető eljárás alatt álló házastárs alkoholt fogyasztott. Az általunk ismert ügyeknek több mint a felét akkor követték el, amikor a támadó erősen alkoholos állapotban volt.

Csak három esetben - vagy megbocsátás vagy a házastárs részéről történő kibékülés miatt - volt jogalap a büntetés enyhítésére.